

Vammalan Eläkeläiset ry. 20 vuotta 26.9.2017

Kalevi Kivistö, Eläkeläiset ry.:n valtuuston puheenjohtaja

Hyvät Vammalan Eläkeläiset ry:tä juhlimaan kokoontuneet eläkeläiset, eläkeläistoiminnan ystävät ja tukijat!

Tämän vuoden ensi viikolla vietettävän vanhusten viikon teemana on ”*ikäpolvet yhdessä*”. Teema sopii hyvin 100 vuotta täyttävän Suomen juhlavuoteen, ovathan Suomea rakentaneet sadan vuoden aikana moneen eri sukupolveen kuuluvat suomalaiset. Pitkäaikaisin kokemus elämästä itsenäisessä Suomessa on meillä, jotka jatkamme yhteiskunnan rakentamista eläkeläisjärjestöissä.

Ensin pari esimerkkiä, jotka liittyvät viikon teemaan.

Lähiöön, jossa asun, ilmestyi muutama kuukausi sitten ravintola, jonka oli perustanut maahanmuuttajaperhe. Menin sinne syömään ja maksaessani jo valmiiksi hyvin edullisen hintaista ateriaani ravintoloitsija totesi, että te varmaan olette eläkeläinen – mistä arvasikin – ja että he antavat eläkeläisasiakkaille alennuksen. Kun olin positiivisesti yllättänyt, hän perusteli päätöstään toteamalla, että olettehan te rakentaneet tämän maan. Hieno ele, menin sinne toistekin.

Toinen tarina onkin sitten toisenlainen. Eräs tuttavani kertoi vihaisen eläkeläisen soittaneen hänelle ja kertoneen kokemuksestaan helsinkiläisessä raitiovaunussa. Joukko Töölön yhteiskoulun oppilaita oli käskenyt ikääntyneen eläkeläisen antamaan koululaisille paikkansa, koska he ”maksavat hänen eläkkeensäkin”. Kovin ovat käytöstavat muuttuneet huonompaan suuntaan, mutta ei siinä kaikki.

Oppilaiden käytöksen taustalla oli tuoreen talousnobelistimme julkisuudessa esittämä väite, jonka mukaan nykyinen, eläkkeellä oleva, hänen mielestään itsekäs sukupolvi on luonut epäoikeudenmukaisen eläkejärjestelmän. Se turvaa hänen mielestään nykyisten eläkeläisten edut, joita ei muka voi huonontaa. Se ei kuitenkaan hänen mielestään kykene maksamaan nuorelle sukupolvelle eläkkeitä. Nobelistia ovat säestäneet myös jotkut nuoren polven poliitikot.

Väittäessään, ettei maksussa oleviin eläkkeisiin ja muihin eläkeläisten toimeentulon kannalta keskeisiin etuihin olisi puututtu, nobelistimme muuntaa totuutta. Eläke-etuja on monin tavoin

heikennetty. Indeksejä on jäädytetty ja taitettu, kansaneläkkeen pohjaosakin on poistettu lähes kaikilta kela-maksuja ikänsä maksaneilta, työeläkemaksuja siirretty työnantajilta palkansaajille ja työntekijän osuutta vielä lisätään kiky-sopimuksen myötä. Työeläkkeen perusteena olevan palkan laskentaa on siirretty työuran lopun palkoista koko työuraa koskevaksi, jolloin niillä, joilla työuran alkuvaiheen palkat ovat matalampia, eläkkeen perusteena oleva palkka pienenee aikaisempaan laskentatapaan verrattuna. Kansaneläkettä ei vain jäädytetty vaan alennettu. Eläkeikää on monin tavoin korotettu, varhaiseläkkeet poistettu ja eläkeläisten käyttämien palvelujen taksoja ja lääkkeiden ja lääkäripalvelujen omavastuita korotettu. Kaiken lisäksi nobelistin haukkuma suurten ikäluokkien sukupolvi on koonnut lähes 200 miljardin euron eläkerahastot, joiden tuotolla voidaan työnantajan ja työntekijän yhteensä maksamien eläkemaksujen nousupainetta tehokkaasti hillitä pitkälle tulevaisuuteen.

Vielä pahemmin metsään menee nobelistimme väite siitä, että nuoren polven eläkkeitä ei kyettäisi aikanaan maksamaan. Eläketurvakeskus onkin julkaissut laskelmansa, jotka osoittavat, että normaalilla talouden kasvuvauhdilla eläkelupaus pystytään toteuttamaan vuosisadan loppupuolelle asti nykyisellä eläkemaksujen tasolla.

Nuorille kauhukuvaa maalailevan keskustelun tarkoituksena onkin valmistella maaperää eläke-etuuksien huonontamiselle. Omalla tavalla tuo raitiovaunussa häiriköineiden nuorten reaktio kertoo siitä, että mielipiteen muokkaus on jo tuottanut tulosta. Asiassa on syytä olla valppaana, eduskuntahan voi aina 2/3 osan ja kiireellisenä 5/6 enemmistöllä puuttua myös maksussa oleviin eläkkeisiin – ja toistuvat indeksin rukkaukset sitä ovat jo omalla tavallaan tehneetkin.

Suomen eläkejärjestelmä perusajatus tuntuu jääneen monelta kriitikolta tajuamatta. Kun Mikael Jungner sanoo, että eläkerahastot riittäisivät vain kuuden vuoden eläkkeiden maksuun, hän olettaa, että yhtäkkiä laukaistaan kaikille kertynyt eläkevastuu ja eläkemaksuja ei kerättäisi ollenkaan. Kuka tuollaiseen tulevaisuuden kuvaan uskoo, ei ainakaan kukaan, joka vähänkään tuntee yhteiskunnallisia realiteetteja.

Suomen eläkejärjestelmä ei ole ns. maksuperusteinen kokonaan rahastoiva, jossa jokainen maksuillaan säästäisi oman eläkkeensä ja saisi sen sitten eläkeiässä vähitellen takaisin. Sitähän yritettiin ensimmäisessä kansaneläkelaiissa ja epäonnistuttiin jokseenkin täydellisesti. Ruotsissa pieni osa – 2.5 % - eläkkeestä kertyy omaavaltaisista sijoituskohteista eikä sekään järjestelmä ole onnistunut. Eläkeläiset vaativatkin siellä tuon osan liittämistä yleiseen eläkejärjestelmään.

Suomalainen järjestelmä on ns. osittain rahastoiva, jossa eläkkeet maksetaan osittain kulloinkin kertyvien maksujen tuotolla ja osittain rahastojen tuotolla. Kun työssä olevat ikäluokat pienenevät, tulee rahastojen osuus eläkkeiden turvaamisessa kasvamaan eikä maksuja tarvitse korottaa. Niin kuin Eläketurvakeskuksen johtaja Jukka Rantala totesi nobelistiin viitaten, että ”sellaista näköalaa ei ole, ettei nuoren polven eläkkeitä kyettäisi maksamaan”. Tämä tietysti sillä edellytyksellä, ettei ”seniilin vanhuksen” ja ”pienen rakettimiehen” sanasota muutu kuumaksi sodaksi.

Väitetty on myös, että nuoren eläkeläisen euro on vain 70 senttiä ja että alkuvaiheen työeläkkeitä saaneilla maksujen laskennallinen tuotto oli korkeampi. On tietysti totta, että aivan alkuvaiheessa työeläkkeitä maksettiin myös niille, joiden palkkakustannuksiin oli vasta vähän aikaa liitetty työeläkemaksu, jonka työnantaja maksoi (ja usein lainasi takaisin). Työeläkkeetkin olivat kuitenkin tosi pieniä. Pidimme aikanaan suurena saavutuksena sitä, että 1980-luvun taitteen uudistuksessa vähimmäiseläke saatiin nostettua 25 %:iin eläkkeen perusteena olevasta palkasta. Jos teoreettiset laskelmat näyttävät heidän maksuilleen korkeaa tuottoa, oli se vain oikeutettua, niin matalasta eläkkeiden tasosta silloin puhuttiin.

Mutta ei Jungnerin väite pidä paikkaansa myöskään tulevaisuuden osalta. Tosiasiassa jokainen eläkemaksuina maksettu euro tulee kaksinkertaisena aikanaan eläkeiässä takaisin, pitkään elävillä kauemmin, lyhyemmän kuormittavaa työtä tehneillä ja siksi lyhyemmän eliniän elävillä vähemmän aikaa. Tuplaus tulee yhtäältä kansantulon kasvusta, joka kerryttää työllisyyden parantuessa enemmän ja useammalta eläkemaksuja. Osittain sen saavat aikaan rahastojen tuotot.

Tämä kaikki osoittaa, miten ratkaisevaa eläkkeiden kannaltakin on työllisyyden merkitys. Eläkejärjestelmän tilanne säilyy suunnilleen vakaana reilun 70 % työllisyysasteella. Jos se siitä heikkenee, tulee eläkemaksuihin muutaman prosenttiyksikön nousupaine. Ja mikäli työllisyysaste saadaan nousuun lähemmäs Ruotsin – ja Ahvenanmaan – tasoa, voidaan eläkemaksuja alentaa ja taata samaan aikaan nuorelle polvelle heille lain mukaan kuuluvat eläkkeet. Talousviisaiden olisikin paljon tähdellisempää keskittyä pohtimaan työllisyyden parantamisen keinoja kuin usuttaa sukupolvia yhteiskunnallista ilmapiiriä kiristävään vastakkainasetteluun.

Suomalainen järjestelmä on itse asiassa kaunis osoitus vanhusten viikon teeman toteutuksesta. Ikäpolvet yhdessä huolehtivat toisistaan: työikäiset lapsistaan ja heille tarkoitetuista palveluista, lapset työkään tultuaan vanhempiensa eläkkeistä ja kun lapset aikanaan pääsevät eläkkeelle, ottavat vastuun heidän lapsensa.

Eläkkeellä olevan sukupolven vakavin ongelma onkin päinvastainen kuin nobelistimme väitti: eivät ”liian hyvä” eläkkeet vaan eläkeläisköyhyys. Köyhyysriski kasvaa voimakkaasti iän myötä niin, että 65 vuotta täyttäneiden osalta se on 17 % ja 75-vuotiaista ja sitä vanhemmista jää köyhyysrajan alle joka neljäs ja 85 vuotta täyttäneistä joka kolmas. Naiseläkeläisillä köyhyysriski on suunnilleen kaksi kertaa suurempi kuin miehillä ja kaikkein suurin se on yksin elävillä iäkkäillä naisilla. Kiireellisin tehtävä onkin pienentää eläkeläisten köyhyysriskiä korottamalla takuueläkettä, eikä vain sitä vaan myös parantamalla pieniä työeläkkeitä saavien asemaa.

Pääministeri totesi äskettäin nuorten työurien koostuvan yhä lyhyemmistä ja moninaisemmista työsuhteista. Tämä ongelma jatkuu vielä eläkkeelläkin, Antaahan katkonainen ja lyhyeksi jäävä työura myös heikon eläketurvan. Nuorten työllistymisvaikeudet ja pätkätyöt ovatkin myös nuorten eläkkeiden tulevaisuuden varsinainen haaste, eivät nykyisen eläkeläispolven eläkkeet. Tapio Rautavaaran aikanaan laulaman laulun sanoma ”voi kuinka pieninä palasina onkaan mun leipäni maailmalla” koskee niin työssä olevia kuin katkonaisen työuran jälkeen eläkkeelle jääviäkin.

Hyvät kuulijat!

Sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistuksesta SOTEsta on puhuttu väsyksiin asti ja eikä uudistus ole vielä kukaan ”paketissa”. Sen keskeinen tehtäväalue on kahden ensimmäisen kirjaimen tarkoittama sosiaalitoimi. Siinä taas yhä suurempi painoarvo on vanhusten hoidolla. Kaikissa vanhuspalveluja koskevissa päätöksissä korostetaan kotona tapahtuvan hoidon osuuden lisäämistä. Tähän asiaan liittyvät ongelmat voidaan tiivistää, että se, että voi asua kotona, on siunaus, mutta pakotettuna kotona asuminen on kirous. Olosuhteet kotona pitää luoda sellaisiksi, että kotona asuminen turvaa ihmisarvoisen elämän. Jos ei siihen kyetä, ei ketään pitäisi pakottaa asumaan kotona.

Kotona asumisen mahdollistavista olosuhteista tärkeitä ovat kotiin tuotavat palvelut, joiden niukkuuden seurauksista saamme hyvin usein lukea tiedotusvälineissä. Tärkeää on myös asuntojen kunnostaminen esteettömiksi, jotta toimintakyvyn heiketessä asunnossa voisi suorittaa askiaskareensa. Suurinta osaa niistä kotona asuvista, jotka tarvitsevat hoitoa, hoitavat omaiset. Valtaosa heistä on iäkkäiden hoidettavien iäkkäitä puolisoita. Omaishoitajina voivat olla työikäiset lapset, jos asuinpaikat ovat riittävän lähellä ja jos työelämä sen mahdollistaa. Omaishoitajien työn

arvoksi mitattiin muutama vuosi sitten yli 3 mrd euroa vuodessa. Osa isovanhemmista puolestaan osallistuu lastensa lasten hoitoon voimiensa ja mahdollisuuksiensa mukaan. Tämän isovanhempien tekemän työn arvoksi laskettiin äskettäin yli 500 milj. euroa vuodessa. Inhimillinen arvo on varmasti mittaamaton. Hoiva – niin vanhusten kuin lastenlastenkin - on myös havainnollinen osoitus siitä, miten vanhusten viikon tämän kertainen teema - *ikäpolvet yhdessä* - toteutuu arjessa.

Hyvä juhlayleisö!

Eräs tutkijaystäväni välitti muutama päivä sitten kansainvälisen tutkimuksen, joka osoitti, että yksinäisyys ja sosiaalinen eristäytyminen aiheuttavat paljon enemmän ennenaikaisia kuolemia kuin esimerkiksi ylipaino. Yksinäisyys lisää ennenaikaisen kuoleman riskiä jopa 50 prosentilla.

Tämä tosiasia – jonka vastaa myös arkikokemusta – asettaa haasteet myös omalle toiminnallemme. Osallistuminen järjestön toimintaan antaa jo sellaisenaan elämää vuosiin ja vuosia elämään.

Myös järjestömme edunvalvonta saa koko ajan uusia haasteita. Ne reaktiot, joihin nobelistimme perusteettomat väittämät antoivat virikkeen, kertovat vakavasta ilmiöstä: ikäsyrynnästä. Ikäsyryntä ja siihen liittyvä nuiva suhtautuminen eläkeläisväestöön ovatkin EETUn tutkimuksen mukaan eläkeläisten päällimmäisiä huolenaiheita. Ikäsyrynnän torjumisesta hyvän esimerkin antaa norjalainen veljesjärjestömme, jonka työn tuloksena kaikenlainen ikäsyryntä kielletään lailla. Tässä olisi hyvä esimerkki myös suomalaisille lainsäätäjille.

Yhteiset kokoontumiset antavat voimaa ja kasvattavat sitä yhteisön voimasta kasvavaa sosiaalista pääomaa, jolla voimme puolustaa etujamme ja parantaa elämämme. Kokoontumalla yhteen onnittelemme samalla 100 vuotiasta ja toivottavasti entistä vanhusystävällisempää Suomea. Toivotankin juhlaan kokoontuneille eläkeläisaktiiveille parhainta menestystä toiminnassa eläkeläisväestön hyväksi.